

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1407

Vragen van het lid **Chakor** (GroenLinks-PvdA) aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over *de nieuwe corruptie-index van Transparency International* (ingezonden 2 februari 2024).

Antwoord van Minister **De Jonge** (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) (ontvangen 3 april 2024). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2023–2024, nr. 1115.

Vraag 1

Heeft u kennis genomen van de nieuwe corruptie-index van Transparency International en van de berichtgeving naar aanleiding van de nieuwe index?^{1, 2}

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Maakt u zich zorgen over de verdere daling en daarmee een dalende trend van Nederland op deze index? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 2

Nederland staat op nummer acht van de ranglijst van Transparency International. In vergelijking met andere landen doet Nederland het dus nog steeds goed. Nederland is echter wel in punten op de ranglijst gezakt. Dit is wat mij betreft een belangrijk signaal dat we onze aandacht voor het tegengaan van corruptie in Nederland en het beschermen van onze instituties niet moeten laten verslappen. Overigens is het relevant om te benadrukken dat de index niet daadwerkelijke corruptie meet, maar de perceptie daarvan.

Vraag 3

Deelt u de analyse dat Nederland gevoeliger is geworden voor corruptie doordat er steeds vaker/meer sprake is van ondermijning van instituties van de rechtsstaat door georganiseerde criminaliteit? Zo nee, wat is uw analyse van de daling van Nederland op de corruptie-index?

¹ Transparancy International Nederland, 30 januari 2024 (<https://www.transparency.nl/nieuws/2024/01/nieuw-diepterecord-nederland-in-corruption-perceptions-index-cpi/>).

² WNL, 30 januari 2024 (<https://wnl.tv/2024/01/30/nederland-corrupter-dan-ooit-dit-zijn-de-cijfers/>).

Antwoord 3

De duiding van experts is dat de ondermijning van onze democratische instituties door de georganiseerde criminaliteit mede verklaart waarom Nederland een punt gedaald is op de ranglijst. Vanuit de georganiseerde criminaliteit wordt steeds vaker geprobeerd het handelen van rechters, officieren van justitie, advocaten, journalisten en bestuurders te beïnvloeden door deze te bedreigen, intimideren en agressief te benaderen. Dit is onacceptabel. Om te voorkomen dat de personen die deze functies vervullen gedwongen worden hun persoonlijke veiligheid te verkiezen boven het belang van onze democratische instituties, blijf ik mij samen met mijn collega van JenV onverminderd inzetten voor het weerbaar houden van deze instituties tegen de ondermijning van criminelen. Samen hebben wij de urgentie van het onderwerp onder de aandacht gebracht in de Ministeriële Commissie Aanpak Ondermijning van 4 juli 2023. In de Commissie is commitment uitgesproken voor het uitvoeren van een rijksbrede risico-inventarisatie op corruptie- en integriteitsrisico's, die vorig jaar van start is gegaan. De uitvraag van de risico-inventarisatie gebeurt in fases. Eerst werden departementen bevroegd. Deze gespreksronde is inmiddels afgerond en heeft al de nodige eerste bevindingen opgeleverd. Nu maken wij de volgende stap naar een geselecteerd aantal uitvoeringsorganisaties en agentschappen. Als laatste segment wordt de uitvraag ook gedaan richting decentrale overheden.

Vraag 4

Op welke wijze gaat het kabinet zorgen dat de druk die de rechterlijke macht, het bestuur, de vrije pers en andere relevante instituties in de democratische rechtsstaat af zal nemen?

Antwoord 4

De rechtspraak, de vrije pers, het openbaar bestuur en de wetenschap staan onder druk, onder andere vanuit de hoek van de georganiseerde criminaliteit, maar ook vanwege maatschappelijk ongenoegen dat soms ontaardt in bedreigingen of zelfs agressie. Om onze democratische rechtsorde te schragen, is het van groot belang dat we deze instituties weerbaarder maken en houden. Dit blijft voor het kabinet een prioriteit. Het gaat daarbij zowel om preventieve als om repressieve maatregelen, zoals het zo nodig ter beschikking stellen van beveiliging. Het is essentieel dat mensen vrij van oneigenlijke beïnvloeding hun ambt of functie kunnen uitoefenen. Diverse instanties, zoals de Douane en Belastingdienst, hebben reeds de nodige verbetermaatregelen getroffen. Deze *good case practices* dienen tevens als adviezen voor andere partijen.

Vraag 5

Wat moet er volgens u concreet extra gebeuren om het tij te keren en Nederland minder gevoelig te laten zijn voor het ondermijnen van de instituties van de rechtsstaat?

Antwoord 5

De instituties van de rechtsstaat kunnen vanuit verschillende kanten worden ondermijnd. De aard van de dreiging bepaalt hoe deze het best kan worden aangepakt. Ondermijning vanuit georganiseerde criminaliteit wordt zoveel mogelijk voorkomen, door middel van inzet op preventie en het vergroten van weerbaarheid. Middels eerder genoemde rijksbrede risico-inventarisatie wordt vanuit JenV gewerkt aan het verkrijgen van meer inzicht in de risico's die de overheid loopt. Op basis van de uitkomsten hiervan kunnen maatregelen worden getroffen om de risico's te beperken. Daar waar het noodzakelijk is, moet vanuit de strafrechtketen effectief en slagvaardig worden opgetreden.

In het geval van ondermijning door gefrustreerde inwoners die politieke ambtsdragers bedreigen, is het belangrijk dat er paal en perk wordt gesteld aan het agressieve gedrag. Door als overheid responsief te zijn kunnen we agressief gedrag van gefrustreerde of verwarde inwoners voorkomen en hen de hulp bieden die ze nodig hebben. Naast vervolging van strafbare uitingen is dus ook preventie en bewustwording aan de kant van overheidsorganisaties van belang.

Vraag 6

Deelt u de zorgen dat er geen substantiële verbetering te zien is in de verwevenheid van politiek en het lobbybedrijf? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 6

Er zijn wel degelijk verbeteringen doorgevoerd om belangenvertegenwoordiging transparanter te laten plaatsvinden. Ik hecht eraan te benadrukken dat belangenvertegenwoordiging een essentieel onderdeel van democratische besluitvorming uitmaakt. Het is belangrijk dat belanghebbenden zich kunnen organiseren om beleidsvorming te beïnvloeden en dat hun inbreng op een transparante wijze wordt afgewogen door het openbaar bestuur. Om deze transparantie te bevorderen en ook de weging van verschillende belangen in het besluitvormingsproces te verantwoorden, zijn er verschillende verbeteringen doorgevoerd. Zo is de «Uitvoeringsrichtlijn transparantie agenda's bewindslieden» aangescherpt in lijn met de motie Van Baarle-Dassen (Kamerstuk 28 844, nr. 261). Voorts is in overeenstemming met artikel 4.44 van de «Aanwijzingen voor de regelgeving» het belang van gedegen lobbyparagrafen in memories van toelichting opnieuw bij de ministeries onder de aandacht gebracht. In het «Afwegingskader legitieme belangenvertegenwoordiging» van prof. dr. Braun en dr. Fraussen worden de openbaarmaking van agenda's en de lobbyparagrafen in memories van toelichting uitgelicht als instrumenten om transparantie en verantwoording te bevorderen. De toepassing hiervan wordt op dit moment extern geëvalueerd door voornoemde wetenschappers.

Vraag 7

Hoe komt het dat, ondanks de goede voornemens om de lobby transparanter te maken, de verwevenheid tussen politiek en lobbybedrijven nog steeds een van de zwakke punten van Nederland is?

Antwoord 7

Dat veel partijen en organisaties in Nederland invloed kunnen uitoefenen op de politiek is een kracht van ons democratisch bestel. Dit moet echter wel legitiem en transparant gebeuren. Hierbij is het onder andere van belang dat mijn collega-ministers en ik, om belangenbehartiging transparanter te maken, onze agenda's goed bijhouden. Onderzoek wijst uit dat er hier nog ruimte is voor verbetering. De gedragscode integriteit bewindspersonen besteedt ook aandacht aan transparantie van contacten tussen bewindspersonen en externen. Voorts geldt een lobbyverbod voor ambtenaren en oud-bewindspersonen voor een periode van twee jaar na het aftreden van de betreffende bewindspersoon. Dit lobbyverbod wordt gecodificeerd in het wetsvoorstel regels gewezen bewindspersonen. Ik ben voornemens dat wetsvoorstel nog voor aanstaande zomer bij de Tweede Kamer in te dienen. Ook op decentraal niveau worden er diverse inspanningen verricht om het risico op een oneigenlijke toegang tot het bestuur te verkleinen. Zo worden binnen alle provincies, gemeenten en waterschappen gedragscodes integriteit vastgesteld. Deze codes bevatten, in aanvulling op diverse wettelijke regels, gedragsnormen en regels over procedures die de transparantie van het handelen van politieke ambtsdragers vergroot. Daarnaast werk ik aan het wetsvoorstel bevorderen integriteit en functioneren decentraal bestuur tweede tranche. Hiermee wordt onder andere een risicoanalyse integriteit voor wethouders en gedeputeerden verplicht gesteld. Met een risicoanalyse wordt aan de voorkant inzicht geboden in eventuele kwetsbaarheden – bijvoorbeeld ten aanzien van lobby – en het bewustzijn over de bestuurlijke integriteit (verder) vergroot.

Vraag 8

Welke maatregelen zijn er volgens u de komende tijd nodig om de verwevenheid van politiek en het lobby te verminderen?

Antwoord 8

Het is belangrijk om de transparantie van belangenvertegenwoordiging te bevorderen, zoals ik ook in mijn antwoorden op vraag 6 en 7 benadruk. Momenteel voeren prof. dr. Braun en dr. Fraussen een evaluatieonderzoek uit naar de verbetering van de openbaarmaking van agenda's van bewindspersonen en lobbyparagrafen in memories van toelichting. De resultaten van deze

evaluatie verwacht ik aanstaande zomer te ontvangen en met uw Kamer te delen. Aan de hand van deze evaluatie kunnen we zo nodig extra stappen zetten om de belangenbehartiging ten overstaande van bewindspersonen inzichtelijker te maken.

Vraag 9

Deelt u de zorgen van Transparency International over de Nederlandse gevoeligheid voor vriendjespolitiek binnen een bestuurlijke in-crowd? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 9

Het beeld van vriendjespolitiek binnen een bestuurlijke in-crowd herken ik niet. Wel is het goed om hierop alert te blijven en transparant te zijn in contacten en procedures. Dat geldt overigens niet alleen voor bewindspersonen maar ook voor Kamerleden en voor decentrale politieke ambtsdragers. In het antwoord op vraag 7 heb ik aangegeven welke inspanningen daartoe op decentraal niveau worden verricht. Volgens Transparency International is de zogeheten «draaideur» slecht voor het vertrouwen in onze instituties. Zoals ik ook aangeef in mijn antwoord op vraag 7, ben ik voornemens om nog voor aanstaande zomer het wetsvoorstel gewezen bewindspersonen bij de Tweede Kamer in te dienen. Dit wetsvoorstel bevat voor een periode van twee jaar na aftreden verplichte advisering over mogelijke vervolgfuncties van (oud-) bewindspersonen, een draaideurverbod en een lobbyverbod. Deze wetgeving zou tegemoetkomen aan de zorgen van Transparency International over de verwevenheid van de politiek en het lobbybedrijf. Ook geven we hierdoor gevolg aan de aanbeveling van de Groep van Staten tegen Corruptie van de Raad van Europa (GRECO) op dit onderwerp.

Vraag 10

Heeft u een beeld van de bijdragen aan corruptie van Nederlanders en Nederlandse bedrijven in het buitenland?

Antwoord 10

Ons zicht op buitenlandse omkoping wordt met name bepaald door zaken die het strafrecht bereiken. Zoals op 8 januari 2024 door de Minister van Justitie en Veiligheid met de Tweede Kamer is gedeeld³, zijn sinds november 2020 drie buitenlandse omkopingszaken (met meerdere verdachte natuurlijke en rechtspersonen) buitengerechtelijk afgedaan. Verder waren er in augustus 2023 achttien lopende zaken (waaronder een zaak in hoger beroep). Tot slot zijn sinds november 2020 dertien onderzoeken naar buitenlandse omkoping afgesloten zonder strafoplegging voor buitenlandse omkoping (in vier zaken zijn wel straffen voor andere strafbare feiten opgelegd).

Als onderdeel van het lidmaatschap van de Anti-omkopingswerkgroep van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) rapporteert Nederland periodiek over de handhaving van buitenlandse omkoping. De hiervoor benodigde cijfers worden aangeleverd door het Openbaar Ministerie. In oktober 2025 zal Nederland wederom over de handhaving van buitenlandse omkoping rapporteren. Deze cijfers zullen ook met de Tweede Kamer worden gedeeld.

Het zicht op buitenlandse corruptie kan worden vergroot, indien bedrijven bij het detecteren van corruptie dit sneller zelf melden aan het OM. In dit kader heeft JenV het WODC onderzoek laten uitvoeren naar zelfonderzoek naar en zelfmelden van financieel economische criminaliteit. Naar aanleiding van dit onderzoek heeft de Minister van Justitie en Veiligheid in de kamerbrief «Wenselijkheid zelfonderzoek en zelfmelden door bedrijven bij financieel-economische criminaliteit» nadere regulering van zelfonderzoek en zelfmelden van financieel economische criminaliteit aangekondigd.⁴

Vraag 11

Deelt u de mening dat Nederland als democratische-rechtsstaat – met een in het internationaal perspectief goede reputatie – de verplichting heeft om ook de corruptie van Nederlanders en Nederlandse bedrijven in het buitenland

³ Kamerstukken II 2023–24, 29 911, nr. 431

⁴ Kamerbrief 2023–24, 31 388, nr. 7

tegen te gaan en hier actief een bijdrage aan moet leveren, zodat Nederland corruptieproblemen in andere landen helpt tegen te gaan, in plaats van groter te maken? Zo nee, waarom niet? Kunt u bij dit antwoord ook de internationale afspraken en verplichtingen die hiervoor gelden betrekken?

Antwoord 11

Ik ben het met u eens dat Nederland een bijdrage moet leveren aan het tegengaan van corruptie van Nederlandse bedrijven in het buitenland. Nederland spant zich dan ook actief in voor internationale samenwerking om corruptie tegen te gaan, van Nederlandse bedrijven in het buitenland, en in algemene zin. De belangrijkste manier waarop we ons hiervoor inspannen is middels het ratificeren en implementeren van het Anti-omkopingsverdrag van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), waarop wordt toegezien door de Werkgroep tegen omkoping van buitenlandse ambtenaren in internationale zakelijke transacties. Middels dit verdrag worden landen bijvoorbeeld verplicht om omkoping strafbaar te stellen, sanctioneren, en vervolgen (art. 1, 3, 5). De aanbevelingen van de Werkgroep leiden bovendien ook tot concrete maatregelen, zoals het actualiseren van de brochure «Eerlijk zakendoen, zonder corruptie» die door de Ministeries van Buitenlandse Zaken, Justitie en Veiligheid en Economische Zaken en Klimaat is opgesteld.⁵ Daarnaast heeft Nederland het Verdrag van de Verenigde Naties tegen Corruptie (UNCAC) geratificeerd, het eerste bijna universele juridisch bindende instrument tegen corruptie. Nederland spant zich ook in via de GRECO van de Raad van Europa. Daarnaast is Nederland dit jaar wederom uitgenodigd voor de G20 anti-corruptiewerkgroep, ditmaal onder Braziliaans voorzitterschap. Daarnaast verwacht het kabinet van Nederlandse bedrijven dat zij internationaal zakendoen in lijn met de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Deze richtlijnen bieden handvatten hoe met kwesties als ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten en milieu om te gaan. Het tegengaan van corruptie is ook onderdeel van de OESO-richtlijnen.

Vraag 12

Kunt u deze vragen één voor één beantwoorden voor het commissiedebat Bestuurlijke organisatie en democratie op 13 maart 2024?

Antwoord 12

Vanwege de gevergde interdepartementale afstemming vereiste de beantwoording meer tijd.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2017/01/19/eerlijk-zakendoen-zonder-corruptie>